

Domján Zsófia: Fülelős kalandok – Tematikus gyűjtemény a beszédészlelés és a beszédmegértés játékos fejlesztéséhez

Novum Könyvklub Kft., 2021.

Tóth-Molnárné Papp Dóra

papp.dora@gmail.hu

SZKTT Szatymazi Barackvirág Óvoda, óvodapedagógus

SZTE JGYPK Alkalmazott Pedagógiai Intézet

Az anyanyelv-elsajátítás során meghatározó tényező a gyermeket körülvevő társas környezet, az elérhető nyelvi minta. A gyermekek nyelvi közegét elsősorban az elsődleges szocializációs szintér, a család teremti meg, amely a későbbiekben hatással lesz a gyermek nyelvi fejlődésére. Az ingergazdag „beszélő környezet” motiválja a gyermeket, és pozitívan befolyásolja a kisgyermek nyelvelsajátítását. Azonban, ha a gyermek ingerszegény környezetben nevelkedik, anyanyelvi képességei lassabban bontakoznak ki, beszédfejlődése lelassulhat, ami a mindennapi kommunikációt nehezítheti meg (Vass, 2021; Neuberger, 2017). Szociolingvisztikai kutatások (Basil Bernstein és Klaus Mollenhauer írását idézi Vass, 2021) egyértelműen bizonyították, hogy a hátrányos helyzet egyben nyelvi hátrányt, nyelvhasználati lemaradást is takar. A nyelvi területen halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek beszédfejlődése szempontjából meghatározóak az óvodai évek, hiszen az óvodai közegben a gyermekeket sokféle nyelvi hatás éri, ami előidézheti a nyelvi hátrány csökkenését, esetleg teljes megszüntetését (Vass, 2021). Az anyanyelvi képességek fejlettsége alapvető feltétele az olvasás és az írás megtanulásának, ezért az óvodapedagógus feladata, hogy tudatosan, célzottan fejlessze a gyerekek beszédképét, beszédészlelését, beszédmegértését, kifejezőképességét és kommunikációs készségét. Az anyanyelvi nevelés fő feladata, hogy a gyerekek képessé váljanak az őket érő verbális, metakommunikációs információk befogadására, megértésére, valamint arra, hogy saját érzelmeiket, gondolataikat szóban pontosan és hatásosan ki tudják fejezni (Vass, 2021). A tudatos, tervszerű fejlesztés megtervezéséhez azonban szükséges feltárni a fejleszteni kívánt gyermek kognitív képességeit és alapképességeit, ami a kitűzött célok megfogalmazásában nyújthat segítséget (Hajdúné, 2010).

Dani nyuszi és Pocak kutya fülelős kalandjai

Az anyanyelvi ismeretek elengedhetetlenek az olvasás és az írás megtanulásához, valamint az idegen nyelv elsajátításához (Domján, 2021). Az óvodapedagógusok közös célja, hogy az iskolába készülő gyermekek az iskolaérettséghez kellő nyelvi tudással rendelkezzenek, ezért fontos a mindennapi játékos fejlesztés és a hátránykompenzáció annak érdekében, hogy a gyermekek fonológiai tudatossága megfelelő szintet érhessen el. Az elemzett kiadvány tematikusan tartalmaz a beszédészlelés és a beszédmegértés fejlesztésre játékos feladatokat, amelyek jól illeszkednek a nevelési év rendjéhez, sikeresen támogatják valamennyi anyanyelvi terület fejlesztését. A szakkönyv két szereplője Dani nyuszi és Pocak kutya. Irányításukkal a fülelős kalandok során a gyermekek életkori sajátosságainak megfelelően, játékosan, választékosan és sokrétűen bővíthetik ismereteiket, sajátíthatnak el új tudásanyagot (Domján, 2021).

A kiadvány évszakonként több fejezetet foglal magába: az első fejezet mindig az adott évszak jellemzőivel, tulajdonságaival ismerteti meg a gyermekeket. A további fejezetek egy-egy jeles napot, a néphagyomány-ápoláshoz köthető témát ölelnek fel. A könyv segítségével lehetőségünk van arra, hogy ráhangolódás utáni beszélgető körökkel mélyíthessük a gyermekek tudását, majd különböző feladattípusokkal találkozunk, amelyek a beszédpercepció további fejlesztését segítik, támogatják (Domján, 2021).

Az őszi kalandok játékos feladatai

Az évszak jellemzői

Az évszak jellemzőiről egy pár soros történet keretein belül hallhatnak a gyermekek, majd egy utánzó mozdulatokkal eljátszható mondókával ismerkedhetnek meg.

*Lehullik a falevél,
sárga, piros, ó, de szép!
Színpompás lesz minden tőle,
kis cipőmben járok közte.
Talpam alatt a sok levél
zizzen, ahová lépek épp.
Felveszem és eldobom,
két kezemmel elkapom!*

A beszélgetés, éneklés, mondókázás során a gyermek közvetlenül látja a beszélő száját, ami segíti a tiszta beszédhangok megformázását. Mondókázással a gyermekek

szókinccse gyarapítható, a segítségével megismerkedhetnek az őket körülvevő világgal, az állatokkal, a természettel, különböző jelenségekkel (*Gyarmathy, 2018*). A gyermekek kreativitása, szépérzéke, testtudata, testképe, mozgáskoordinációja is aktívan fejlődik általa. A mondókázás az ének-zene tevékenységen belül, valamint más játékos foglalkozás alkalmával, akár komplex módon is megjelenhet az óvodai mindennapokban. Segítségével fejlődik a ritmusérzék, a gondolkodás és az emlékezet.

Az évszak jellemzői gyerekszemmel

A következő feladatban Dani és Pocak arra kíváncsiak, hogy mit tudnak a gyermekek az ősziről.

Különböző kérdések feltevésével, például: Milyen évszak van most? Mi történik a természetben? Mi történik a fákkal? Mely madaraink vándorolnak el, hová mennek, és miért? stb. a gyermekek beszédértését, mondatalkotási képességét, valamint a témával kapcsolatos aktuális tudásanyagát mérhetjük. Differenciálásképpen eldöntendő kérdések formájában is feltehetjük az alábbi kérdéseket, például: Tavasz van, vagy őszi? Hűvösebb az idő, vagy forró van? stb. A kérdések megfogalmazásakor a gyermekek egyéni képességeit is figyelembe kell vennünk, amihez szükséges ismerni a kiválasztott óvodás alapképességeit, fejlettségi szintjét, személyiségének tulajdonságait.

Papagájjáték

A soron következő anyanyelvi játék, a papagájjáték, amellyel a gyermekek beszédképességét fejleszthetjük. A szakkönyv két szereplője, Dani és Pocak először szavak, majd szókapcsolatok, végül mondatok utánzását kéri a gyermekektől.

Szavak:

ősz, szeptember, október, november, eső, köd, szél, falevél, esernyő, gumicsizma, esőkabát, tanulás, óvoda, gyerekek, gomba, szüretelés, tökfaragás.

Szókapcsolatok:

lehulló falevél, gomba szedése, szemerkélő eső, szelesebb időjárás, ködös táj, költöző madarak, őszi zöldségek, állatok világnapja, Márton-nap, vidám szüret.

Mondatok:

Ősszel a természet ezer színben pompázik.

Az élőlények készülődnek a télre.

Nagyokat sétálhatunk az őszi erdőben.

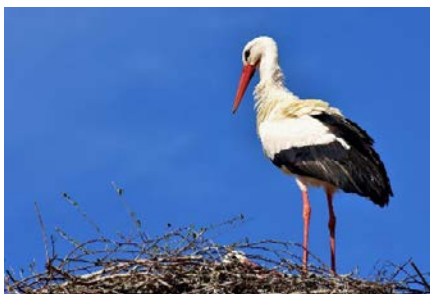
Esőkabátot, esernyőt viszünk magunkkal.

*Megérnek az őszi zöldségek és gyümölcsök.
A füstí fecske és a gólya délre utazik.*

Mind a három kategória az ősszel kapcsolatos szavakra orientálódik, ezzel fejlesztve a gyermekek témához illeszkedő szókincsét, szóértését. A következőkben már bővülő mondatok ismétlése lesz a gyerekek feladata, amely – szintén differenciált bánásmód alkalmazásával – a fiatalabb korosztály számára is jól alkalmazható. Az egyre hosszabb, bonyolultabb szókapcsolatokkal, mondatokkal az anyanyelvünk változatos és sokszínű jelenségeit mutathatjuk be a gyermekeknek, ezáltal a beszédkedvet is erősíthetjük.

Robotnyelv, játék a szótagokkal

A következő feladatban a gyermekek szótagolva, azaz robotnyelven hallgatnak meg különböző madárfajtákat. A feladatuk az, hogy kitalálják, melyik madárról lehet szó. Ezt a gyakorlatot érdemes már akkor végeztetni, amikor megbizonyosodtunk arról, hogy a gyermekek ismerik a listába szedett madárneveket. Például: gó-lya, füs-ti fecs-ke, nagy-kó-csag, da-ru, ker-ti rozs-da-far-kú, sza-la-kó-ta stb. (Domján, 2021). A feladatmegoldást akár azzal is változatossá tehetjük, ha a madarokról képeket is

1. ábra: Képek különböző madárfajtákról (a robotnyelv anyanyelvi játékhoz)¹

1 Forrás: Pixabay.com weboldala, <https://pixabay.com/> (2022.07.06.)

mutatunk a gyermekeknek. A feladat ilyenkor annyiban módosul, hogy a gyermeknek az eléje tett képek közül kell kiválasztania azt a madarat, amelynek a nevét az imént szótagolva hallotta. A gyermekeknek így több információt is fel kell dolgozniuk, egyrészt figyelniük kell a szótagolt madár nevére, valamint tudniuk kell, hogy az adott madárfajra mi jellemző, hogyan néz ki. Kezdetben csak két szótagú szavakkal játszunk. Amikor a gyermek már biztonsággal képes összeilleszteni a szavakat, próbálkozhatunk három, esetleg négy szótaggal is. A szótagra bontásos feladatok megismertetésével az írás és olvasás tanulásához elengedhetetlen elválasztást alapozhatjuk meg a gyermekek körében. A robotnyelvgyakorlat fejleszti az analízis-szintézist és az auditív észlelést, szókincset bővít, valamint a hallási figyelmet erősíti (Domján, 2021).

Kitalálósdi

Dani és Pocak kitalálós játékra hívják a gyerekeket. A gyerekek feladata az, hogy kitalálják, melyik őszi zöldségre vagy gyümölcsre gondolhatott a két jóbarát, úgy, hogy a feladat során a gyerekek csak a szavak elejét hallják szótagokra bontva:

al – (ma), kör – (te), gesz – te – (nye), sü – tő – (tök), mo – gyo – (ró), pad – li – (zsán), bur – go – (nya), sző – (lő).

Ebben a feladatban a gyermekek figyelme, verbális emlékezete, verbális memóriája, kreativitása, szóelőhívása és szókincse fejlődik.

A következő fejezetekben, az őszhöz kapcsolódó jeles napok megismertetésével, további anyanyelvi játékok segítik a gyermekek fejlesztését. Az őszi témakör kapcsán a szakkönyv foglalkozik a szürettel, a magyar népmese napjával, az állatok világnapjával, valamint a Márton-nappal is. Az egyes feladattípusok a téli, a tavaszi és a nyári kalandok során újra és újra megjelennek, de számos jeles naphoz kapcsolódóan további beszédpercepciós és anyanyelvi képességfejlesztő feladattípusok állnak a rendelkezésünkre. Például: bővülő szóláncjáték, halandzsajátékok, szógyűjtögetők, hallási figyelmet, hallási észlelést fejlesztő gyakorlatok, sűgós játékok, kakukktójas játékok, visszhangjátékok.

Az anyanyelvi nevelés területén gyakorlatias, példákkal alátámasztott pedagógiai szakkönyvek segítségével megismerkedhetünk a területre vonatkozó elengedhetetlen pedagógiai tervezés alapjaival, a tervezéshez szükséges folyamatokkal, a tevékenységek során alkalmazható játékos elemekkel, új ötletekkel.

A *Füles kalandok* tematikus gyűjtemény segítségével a gyermekek anyanyelvi képességének fejlesztése megvalósítható, differenciáltan fejleszthető. Az eddigi tapasztalatok alapján elmondható, hogy a gyermekek szívesen végzik az anyanyelv fejlesztésére irányuló játékos feladatokat. A gyűjtemény lehetőséget ad arra, hogy sikeresen felépíthessünk egy teljes foglalkozást, vagy akár egy-két feladattal színesítsük a mindennapokat, a szabad játékot, a kötött játéktevékenységeket. A játékok alkalmazkodnak

a 3–6/7 éves korosztály tudásanyagához, mivel figyelembe veszik a gyermekcsoport sajátosságait; szemmel láthatóan megváltoztatják a gyerekek nyelvhez való viszonyát, hiszen a feladatok segítségével felfedezhetik a nyelv kínálta játékosságot (Domján, 2021; Kupper, 2020).

Irodalom

- Domján Zsófia (2021): *Fülelős kalandok - Tematikus gyűjtemény a beszédészlelés és a beszédmegértés játékos fejlesztéséhez*. Novum Könyvklub Kft., Szeged.
- Gyarmathy Éva (2018): A nyelvi fejlődés nehézségei és a diszlexia. *Gyermeknevelés, Online tudományos folyóirat*, 6. 3. sz. 77–82. <http://ojs.elte.hu/gyermeknevelés/article/view/556/455> 77-82. ISSN 2063-9945 (2022.04.30.)
- Hajdúné Csakajda Ildikó (2010): Hátrányos helyzet = nyelvi hátrány? *Új Pedagógiai Szemle*, 60. 8-9. sz. 68–75.
https://folyoiratok.oh.gov.hu/sites/default/files/article_attachments/upsz_2010_8-9_10.pdf (2022.04.30.)
- Kupper Natália (2020): Fonológiai tudatosság fejlesztésének néhány gyakorlata óvodai nagycsoportban. *Logopédia*, 4. 83–87. http://mlszsz.hu/files/folyoirat/Logopedia_2020.pdf (2022.04.30.)
- Neuberger Tilda (2017): A szókinccs alakulása a beszédfejlődésben. In: Bóna Judit (szerk.): *Új utak a gyermeknyelvi kutatásokban*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 121–140.
- Vass Rebeka (2021): Az anyanyelvi fejlesztő játékok jelentősége az óvodai nyelvi-kommunikációs nevelésben. In: Toma Kornéla, Podlovics Éva Livia és Stóka György (szerk.): *Örökség és megújulás. Sárospataki Pedagógiai Füzetek (28)*. Eszterházy Károly Egyetem Líceum Kiadó, Eger. 97–117.